

2. Зубець М. В. Вчені — генетики і селекціонери у галузі рослинництва / Зубець М.В. — К.: Аграрна наука, 2000 — 364 с.
3. Лихогвар В.В. Рослинництво. Технології вирощування сільськогосподарських культур (навчальний посібник для студентів вузів) / Лихогвар В. В. — Центр навчальної літератури, 2004 — 811 с.
4. Циков В. С. Вирощування високоякісних урожаїв кукурудзи за прогресивною технологією / Цинов В. С. , Коваленко І. О. , Кравченко А. М. — К.: Урожай, 1987 — 61 с.

СИРОВИННА БАЗА ЕФІРООЛІЙНИХ РОСЛИН

Оніпко В.В., Кеворкова О.Ю.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

У кінці минулого століття російський лікар В. Манассеїн запропонував застосовувати деякі запахи для боротьби з хворобами (ароматерапія), але не знайшов підтримки сучасників. Фундаментальні дослідження, узагальнені в численних монографіях, проведені українськими ученими А. Гродзинським, Н. Макарчуком, Я. Лещинською, Ю. Акімовим. Ними переконливо показано, що застосування композицій ефірних олій підвищує працездатність людини і покращує повітряне середовище в системі "людина — машина — середовище". Дослідження, проведені С. Солдатченко, А. Пидаєвим, А. П'янковим (Кримський медичний університет імені С. Георгіївського) В. Головкиним (Запорізький медуніверситет) і Г. Кащенко (комбінат "Кримська троянда") показали доцільність застосування ефірних олій і продуктів їх переробки (вод і воску) в кардіології, пульмонології і косметичі [4].

Враховуючи означені аргументи дослідження сировинної бази є надзвичайно актуальним. Саме тому нами було встановлено видовий склад та досліджено сировинну базу ефіроолійних культур в умовах науково-дослідної ділянки ПНПУ ім. В.Г. Короленка.

Експериментальні роботи виконувалися за загальноприйнятими методиками. Фенологічні спостереження (Доспехов, 1985 [1]; Зайцев, 1990 [2]), біометричні показники визначали по методиці ГБС РАН (Зайцев, 1978). Візуальні спостереження досліджуваної продуктивності рослин в залежності від строків посадки — методики інтродукційних досліджень ВЛАРМО (Майсурадзе, 1984 [3]). Ритм сезонного розвитку досліджувався шляхом становлення строків проходження фенологічних фаз. Відмічали наступні фази — поява весняних листків, поява літніх листків, початок та масове цвітіння, поява осіннього листа, закінчення вегетації.

Календар заготівлі сировини ефіроолійних рослин

№ п/п	Вид	Фаза	Календарний період	Сировина	Вміст олій, %
1	Аір звичайний	цвітіння або бутонізації	вересень-жовтень	кореневище, трава	4,8
2	Робінія звичайна	повної зрілості	травні-червні	плоди	1,5
3	Васильки справжні	Цвітіння	червень-липень	надземна частина	2,3-8
4	Материнка звичайна	Цвітіння	липень-серпень	трава	1,5
5	Гісоп лікарський	повного цвітіння або бутонізації	червень-серпень	трава	0,6-1
6	Лаванда лікарська	цвітіння	липень-серпень	квітки	2,5

7	Меліса лікарська	бутонізації	липень	листки, верхівки пагонів	0,33
8	М'ята перцева	бутонізації, цвітіння	липень-серпень	листки, надземна частина	1-2,5
9	Розмарин справжній	Цвітіння	лютий-травень	однорічні стебла, листки	1,4-2
10	Чебрець пахучий	Цвітіння	липень-серпень	трава	0,5-10
11	Шавлія лікарська	Веgetації	червень-серпень	надземна частина	0,5-2,5
12	Шавлія мускатна	Веgetації	червень	надземна частина	
13	Оман високий	відмирання надземних частин	жовтень-травень	кореневища з коренями	1-3
14	Полинь гіркий	бутонізації	липень-серпень	листя	2
15	Деревій майже звичайний	повного цвітіння або бутонізації	червень-липень	траву, листки, квітки	0,5-0,8
16	Хамоміла лікарська	бутонізації	травень-серпень	квіткові кошики	0,8
17	Валеріана лікарська	відмирання надземних частин	вересень-жовтень	кореневища з коренями	0,5-2
18	Гвоздика садова	бутонізації	червень	квітки	5,5-8
19	Кмин звичайний	повної зрілості	липень-серпень	плоди	3
20	Фенхель звичайний	повної зрілості	липень-серпень	плоди(насіння)	4-6,5
21	Аніс звичайний	повної зрілості	серпень-вересень	плоди	6
22	Ялина європейська	повної зрілості	травень	насіння	25-35
23	Сосна звичайна	набрякання	напровесні,	бруньки	0,8
24	Дягель лікарський	відмирання надземних частин	навесні (2-го року), восени (1-го року)	кореневище з коренями	1
25	Коріандр посівний	повна зрілість	червень-липень	насіння	1,2
26	Яловець звичайний	повна зрілість	восени	ягоди	2

У результаті аналізу таблиці можна прослідкувати, що найвищі показники вмісту ефірної олії у сировині ялини європейської — 25-35%, гвоздики садової — 5,5-8% та анісі звичайному — 6%. У більшості видів (аір звичайний, материнка звичайна, гісоп лікарський, чебрець пахучий, деревій майжезвичайний) сировиною для одержання ефірної олії є вегетативні органи рослин, у 4 видів (аніс звичайний, фенхель звичайний, кмин звичайний, робінія звичайна) — плоди та у 4 видів (дягель лікарський, валеріана лікарська, оман високий, аір звичайний) — кореневище з коренями. Відповідно до виду сировини визначені календарні строки та фази заготівлі рослин.

Отже, збір ефіроолійних рослин вимагає від заготівельника спеціальних знань і навичок. Тому перш ніж приступити до цієї трудомісткої роботи, потрібно ознайомитися з цими рослинами, навчитися відрізняти їх від схожих на них малоцінних, шкідливих, а іноді і отруйних видів. Також вельми важливо знати, які частини рослин є сировиною, в які фази росту і розвитку трав можна займатися збором. На якість лікарської сировини впливають не тільки кліматичні умови і ґрунти, на яких ростуть рослини, але і інші чинники — час збору, спосіб сушіння.

Література

1. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта / Б. А. Доспехов // Методика полевого опыта. — М.: КОЛОС, 1985. — 336 с.
2. Зайцев Г.Н. Математическая статистика экспериментальной ботаники / Г.Н. Зайцев // Математическая статистика экспериментальной ботаники. — М.: Наука, 1984. — 125 с.
3. Майсурадзе Н.И. Методика исследований при интродукции лекарственных растений / Н.И. Майсурадзе. — М.: Наука, 1984. — 32 с.
4. Полтавська область: природа, населення, господарство. Географічний і економічний нарис. — Полтава, 1993. — 303с.

НЕОЧІКУВАНА ЗНАХІДКА *GLADIOLUS TENUIS* ВІЕВ. НА ПОЛТАВЩИНІ

Орлова Л.Д., Чумак М.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Багатий і різноманітний рослинний світ Полтавщини. Разом з тим ми стаємо свідками тих страшних змін, які відбуваються внаслідок невпинного використання природних ресурсів, розвитку промислового і сільського виробництва. Чисельність багатьох видів рослин катастрофічно зменшилась в результаті порушень умов місцезростання, спричиненого меліорацією, випасанням худоби, пожежами. Технічний прогрес та діяльність людини призводить до зміни рослинного покриву, перетворення, а в окремих випадках до повного знищення. Урбанізація і рекреаційне навантаження, неконтрольований туризм викликають зменшення чисельності і загрозу зникнення рослин, в першу чергу з декоративними і лікарськими властивостями [1].

Майже третина видів вищих судинних рослин (близько 500) має обмежене поширення в регіоні. Серед них виявлені види, що потребують охорони на різних рівнях — світовому, національному і регіональному. Отже, дедалі актуальнішого значення набуває проблема збереження біорізноманітності, в тому числі генфонду рідкісних видів рослин на території Полтавської області. Протягом останніх років в області проводилися цілеспрямовані дослідження флори регіону з метою виявлення рідкісних рослин для забезпечення їх подальшої охорони [1].

У ході дослідження заплавної лучної ділянки поблизу с. Затін Великобагачанського району нами була виявлена досі не описана популяція рідкісного червонокнижного виду рослин — косариків тонких (*Gladiolus tenuis* M.Bieb).

Косарики або дикі гладіолуси мають витончене суцвіття з нижніх пурпурово-фіолетових квіток, на відміну від садових, дрібніші за розмірами. Мають суттєву перевагу над культурними родичами: не потребують викопування бульбоцибулини на зиму, добре переносячи замерзання ґрунту [2].

Косарики тонкі — це багаторічна трав'яниста рослина 35-85 см. заввишки. Косарики належать до родини Півникові (*Iridaceae*). Стебло пряMOSTOяче, знизу обгорнуте двома піхвами. З трьох листків два нижніх лінійночечоподібні, верхній у вигляді піхви з недорозвиненою пластинкою. Суцвіття — однобічна, 4-10 (12)-квіткова китиця. Квітки 3-3,8 см. завдовжки, пурпурово-фіолетові. Плід — оберненояйцеподібна коробочка, з трьома малопомітними заокругленими гранями. Насіння грушоподібне, без крилатої облямівки. Бульбоцибулина короткояйцеподібна з конусоподібною верхівкою, іноді має кілька додаткових бульбоцибулинок. Покривні луски з сітчастими і паралельними грубими волокнами. Косарики є гігомезофітом та геофітом. Цвітуть у травні-липні. Плодоносять у червні-серпні. Розмножуються бульбоцибулинами та